

Litijum nam je potreban za čistu energiju, ali planirani srpski rudnik Rio Tinta nas podseća da to ne bi trebalo da bude ni po koju cenu

Rudnik litijuma Jadar je predložio globalni rudarski gigant Rio Tinto. Projekat, vodeća inicijativa Rio Tinta za obnovljivu energiju, trebalo bi da postane najveći litijumski projekat u Evropskoj uniji.

Litijum je ključna komponenta skladištenja energije, kako za tehnologije obnovljive energije tako i za električna vozila. Predviđena potražnja je podstakla napore kompanija i vlada širom sveta da se uključe na ovo tržište u trci koja je nazvana „groznica belog zlata“.

Kako su se litijumski projekti umnožavali širom Australije, Evrope, Latinske Amerike i SAD poslednjih godina, postoji i zabrinutost zbog njihovog uticaja na životnu sredinu i društvo. Zajednice u blizini predloženih i postojećih rudnika litijuma su neke od najglasnijih protivnika. U gradu u blizini predloženog rudnika u Srbiji na transparentu piše: „Ne rudnik, da život“.

Ekstrakcija litijuma služi legitimnim globalnim ekološkim potrebama. Ali industrija ne sme da ignoriše lokalne socijalne i ekološke rizike, a glasovi zajednice moraju biti uključeni u donošenje odluka. Dosadašnje teške lekcije rudarstva ne moraju se ponovo učiti na novim mestima.

Vaganje rizika

Prema poslednjim procenama, svetski resursi litijuma iznose 86 miliona tona, što je broj koji nastavlja sa rastom kako se svake godine pronalaze nova nalazišta. Australija je glavni proizvođač litijuma, gde se kopa iz tvrdog kamena zvanog „spodumen“. Najveća nalazišta nalaze se u Južnoj Americi, gde se litijum vadi iz slanih rastvora ispod solana.

U mnogim slučajevima, rudnici litijuma su relativno nove operacije, ali su već uočeni složeni i negativni društveni i ekološki uticaji. Potrebno je više istraživanja i bolje ciljane politike da bi se pomoglo razumevanju i upravljanju društveno-ekološkim uticajima.

U Čileu se litijum vadi od 1980-ih. Pokazalo se da se meša u kulturne prakse lokalnih starosedelačkih zajednica, menja tradicionalna ekonomska sredstva za život i pogoršava krhkost okolnih ekosistema.

Litijumskim projektom Jadar upravlja Rio Sava, podružnica Rio Tinta. Očekuje se da će postati jedan od najvećih rudnika u Srbiji, koji će zauzimati oko 387 hektara, i doprineti najmanje 1% BDP-a Srbije.

Studija uticaja na životnu sredinu koju je naručio Rio Tinto, a koju je pribavio Rojters, otkrila je da bi projekat prouzrokovao „nenadoknadivu štetu“ životnoj sredini, zaključivši da projekat ne bi trebalo da se nastavi. Uticaji na životnu sredinu se očekuju za svaki predlog rudnika. Ipak, nekima se može upravljati, tako da ovako teška procena u ovom slučaju nije ohrabrujuća.

Mera u kojoj projekat pokazuje najbolju praksu u upravljanju rudnicima može zavisiti od

Litijum nam je potreban za čistu energiju, ali planirani srpski rudnik Rio Tinta nas podseća da to ne bi trebalo da bude ni po koju cenu

pritiska zajednica, investitora i vlada. Obećanja da će se pridržavati svih propisa zajednički su odgovor industrije.

Ali, kao što vidimo u Čileu, značajna šteta po životnu sredinu i društveno-ekološki uticaji i dalje mogu da se jave u okviru utvrđenih propisa. Ovde su zajednice koje žive u slanim ravnama zabrinute zbog efekta uklanjanja podzemnih voda za ekstrakciju litijuma na njihov život i okolne ekosisteme.

Zajednice u blizini projekta rudnika Jadar imaju slične zabrinutosti. Oni su se okupili u formalnoj organizaciji da odbiju projekat i priređuju demonstracije. Peticija protiv projekta dobila je preko 130.000 potpisa, a izveštaj Srpske akademije nauka i umetnosti protestovao je zbog odobravanja projekta.

Zajednice se plaše potencijalnih rizika od zagađenja vazduha i vode iz rudnika litijuma, uništavanja biodiverziteta i gubitka zemljišta zbog rudarske infrastrukture. Ovi rizici mogu uticati na život lokalnih zemljoposjednika, farmera i stanovnika.

Posebno zabrinjava to što su predložene lokacije za rudarski otpad (jalovina) u dolini podložnoj naglim poplavama i mogu dovesti do izlivanja toksičnog otpada. Ovo se ranije dogodilo u istom regionu kada je napušteni rudnik antimona Stolice poplavljen 2014. godine. Rio Tinto je rekao da će pokušati da ublaži ovaj rizik pretvaranjem tečnog otpada u takozvane „suve kolače“.

U odgovoru na ovaj članak, portparol Rio Tinta je rekao da se radi na projektnim zahtevima već 20 godina, sa timom od preko 100 domaćih stručnjaka koji proučava moguće kumulativne uticaje u skladu sa srpskim zakonima, dodajući:

Da li možemo dekarbonizovati bez žrtve?

Projekat rudnika Jadar se promoviše zbog svog potencijala da donese značajne profite i Rio Tintu i srpskoj državi, dok istovremeno pomaže da se uđe u eru dekarbonizacije.

Rio Tinto planira da počne sa izgradnjom do 2022. godine, „pod uslovom dobijanja svih relevantnih odobrenja, dozvola i licenci i stalnog angažovanja“, a prva prodajna proizvodnja se očekuje 2026. godine.

Ali relativno brzi vremenski okviri poput ovog ponekad mogu biti znak nestabilnosti regulatornog upravljanja, uključujući slabe regulatorne okvire ili regulatorno zauzimanje (kada agencijama sve više dominiraju interesi koje regulišu).

To smo videli u Gvajani, Peruu i Brazilu. U Australiji, Rio Tintovo nedavno uništavanje kulturno neprocenjive klisure Juukan, što se, pre svega, dogodilo legalno, takođe pokazuje rizike regulatornog upravljanja.

Portparol Rio Tinta je rekao da njegov proces procene uticaja na životnu sredinu uključuje

Litijum nam je potreban za čistu energiju, ali planirani srpski rudnik Rio Tinta nas podseća da to ne bi trebalo da bude ni po koju cenu

period javnih konsultacija uključujući, na primer, sastanke sa nevladinim organizacijama, dodajući:

Iako je Vlada Srbije nagovestila da je spremna da održi referendum kako bi se utvrdila volja građana o projektu rudnika Jadar, protesti zajednice sugerišu da projekat nije dobio nikakvu društvenu dozvolu za rad.

„Društvena licenca za rad“ je, uprkos svom korporativnom nazivu, sve više ključna za održive ili odgovorne rudarske projekte. Usredsređuje se na stalno prihvatanje standardnih poslovnih praksi kompanije od strane zainteresovanih strana, javnosti i lokalnih zajednica. Izgradnja takvog poverenja zahteva vreme, a društvena licenca je samo minimalni uslov. U Argentini, na primer, autohtone zajednice koje žive u blizini rudnika litijuma razvile su sopstveni protokol za davanje informisanog pristanka. Slično, procesi procene uticaja u zajednici ili strukture samouprave koje vode prve nacije u Kanadi nude uvid u potencijalne odnose saradnje.

Ovi procesi se ne mogu požurivati kako bi se osiguralo da se glasovi čuju, da se prava poštuju i da je zaštita životne sredine moguća.

Nova granica

Kao i mnoge druge zajednice koje pregovaraju o predloženim rudarskim projektima, lokalne zajednice i stanovnici u [Srbiji](#) ne bi trebalo da postanu još jedna zona žrtvovanja, koja snose socio-ekološke troškove podrške [tranziciji obnovljive energije](#).

Naslage litijuma se često vide kao „nove granice“ na mestima na kojima su otkrivena. Ipak, moramo učiti iz istorijskih lekcija o širenju granica i zapamtiti da mesta koja se zamišljaju kao „neotkrivena“ zapravo nisu prazna.

Ljudi koji tamo žive ne smeju da snose teret takozvane „zelene“ budućnosti.